

SUÇ VE CEZANIN SUKUTU MESELESİ

Konferansı veren : Prof. G. BETTIOL Çeviren : Prof. Faruk EREM

1 — Sukut sebepleri hakkında genel bilgiler.

1) Doktrinde Ceza Kanununa, suç ve cezaya müteallik meseleler etraflıca münakaşa edilmiş olmasına mukabil “ Cezalandırma hakkının sukutu ” ile alâkalı meseleler üzerinde kâfi derecede durulmamıştır. Bu tâbir ile, suçun işlenmesi neticesinde husule gelen ve maddi ceza hukukuna veya usul hukukuna dahil münasebetlerin husulüne doğrudan doğruya veya dolayısıyla sebebiyet veren vakıaları kasdetmekteyim.

Bu hususta muhtelif memleketlerin mevzuatı ve doktrindeki fikirler eşaslı surette birbirinden farklıdır. Bu münasebetle hemen söyleyeyim bu husus, Alman Doktrininde bir mesele olarak hissedilmemiş ve tetkik olunmamıştır. Buna mukabil, o zamanda bile Carrara, Programma isimli eserinde, bir fiili suç olmaktan çıkararak ve bir cezayı düşüren, tabii ve siyasi sebepleri teşhis ve tefrik ediyordu. Carrara’dan klâsik fikir ceyanın en büyük temsilcisi olarak bahsettim. Bu mesele İtalya’da Pozitivist mektep mensuplarınca da etraflıca tetkik edilmiştir. Onların bu mesele hakkında ne düşündüklerini ilerde anlatacağız.

2) Asıl mevzuumuza girmeden evvel bazı mefhumlar üzerindeki tereddütleri gidermek ve bunları tazvih etmek zorundayız. Bu meseleyi kanunlarında hükme bağlamış memleketlerin hukukçuları için ve bu meyanda Türk ve İtalyan Ceza Kanunu bakımından böyle bir tazvihe lüzum vardır. Kanaatıma göre cezayı kaldıran mahkûmiyetin infazına mâni olan sebeplerin hepsini “ Cezayı düşüren şahsa bağlı sebepler ” mefhumuna irca edemeyiz. Çünkü şikâyetten vaz geçme ile hususî affın mala karşı işlenen suçlarda akrabalık bağı ile umumî affın hukukî mahiyeti aynı değildir. Bu sebepler arasında, asgarî bir vahdet mevcut olamayacağı kadar mahiyet farkı bulunduğundan onları tecziyeyi düşüren sebepler mefhumu altında toplamağa da imkân yoktur. Ancak pek sathî bir görüşle bunları tevhit edebiliriz. Bunun da bir faydası yoktur.

3) Tetkik ettiğimiz meseleden bahsederken evvelce işlenmiş bir su-

çun mevcudiyeti kabul olunur. Filhakika “ suçun düşmesi ” ; “ cezanın düşmesi ”, “ ceza davasının düşmesi ”, “ ceza mahkûmiyetinin düşmesi ” tâbirleri her bakımdan tekemmül etmiş sayılabilmesi için fiilin tipiklik, hukuka aykırılık ve mes’uliyet şartlarını ihtiva etmesi icap eder. Ancak bunlar varsa ceza tatbik olunabilir. Bu üç unsuru ihtiva etmiş olmasına rağmen cezalandırılmayan fiiller de vardır. Kanun vazını, ceza vermekten alıkoyan sebepler mevcut olabilir. Zarar gören hukukî menfaatlarn mahiyeti, suçun mağduru, zaman ve mekân şartları muvacehesinde suçlu, cezadan muaf tutulabilir veya — bazıların dediği gibi — fiil, suç vasfını kaybeder. Aile arasındaki hırsızlığın suç sayılmaması, hükümden evvel yalandan rücuun, yalan şahadet suçunu kaldırması gibi. “ Cezalandırma Şartı ” için aynı şey söylenebilir. Bu şart mevcut değilse fiil cezalandırılmaz.

4) Yukarıda işaret ettiğimiz üç unsuru ihtiva ettiği halde cezalandırılmayan fiilin suç teşkil edip etmeyeceği hususunda fikirler ayrılmaktadır. Bu münakaşalara girmiyoruz. Suçun veya cezanın, ceza davasını veya mahkûmiyetin düşmesini gerektiren sebepler her bakımdan tekemmül etmiş, kabili tecziye bir suçun işlenmiş olmasını icap ettirir. Eğer herhangi bir durum, suçun bir unsurunu veya cezalandırma imkânını kaldırıyorsa suç mevcut değildir veya kabili tecziye değildir, deriz, fakat suç veya ceza sukut etmemiştir, demeyiz. Bu husus yalnız nazari bakımdan değil, tatbikat bakımından da ehemmiyetlidir. Mevcut olmayan veya kabili tecziye bulunmayan suç, hiç bir zaman hukukî netice tevhit etmez. Fakat suçun düşmesi böyle değildir. Eğer suçun sukutunu küle benzetirsek bu hüküm altında daima biraz ateş bulunur. O halde tetkik mevzuunda, bütün unsurları bakımından tekemmül etmiş bir suçun mevcudiyeti şarttır. Sukut, suçun unsurlarından veya cezalandırma imkânından hariç kalan hususlara müessir bir haldir.

5) O halde bu hususlara müessir olan nedir? Bu sahada, doktrinde fikirler birbirinden çok farklıdır. Bunun başlıca sebebi doktrinin istinat ettiği muhtelif mevzuatın farklı oluşudur. 1880 tarihine takaddüm eden kanunlar bu meseleden haberdar değildiler. Bu tarihten sonraki kanunlar ise — gittikçe inkişaf eden hukuk doktrininin tesiri altında — fakat muhtelif tâbirler ve kıstaslar kullanarak mevzuu nizama bağlamışlardır. Hukukî - siyasi muvazenenin bir âbidesi olan ve mer’i Türk Ceza Kanununa mehaz olmak şerefini kazanmış bulunan Zanardelli Kanununun ceza davası ve ceza mahkûmiyetinin sukutu sebeplerinden bahsetmesine mukabil 1931 tarihli mer’i İtalyan Ceza Kanunu suçun ve cezanın sukutu sebeplerinden bahsetmektedir. Zanardelli Kanunu bu meseleyi usul

kanuna ait bir mesele telâkki etmiş, yeni İtalyan Kanunu ise maddi ceza hukuku meselesi olarak mevzuu nazara almıştır. Hangi kanunun haklı olduğunu münakaşaya lüzum yoktur. Çünkü mesele hukuk doğmatığının muayyen bir inkişaf safhasına bağlıdır. Doktrin ve mevzuat birbirine mütekebilen müessirdir ve her ikisinin müşterek tesirleri ile hukukun inkişaf seyri taayyün eder.

6) Kanunlar ve doktrin sanığın ölümü, umumî af, zaman aşımı bahis mevzuu olunca ceza davasını düşüren sebeplerden, buna mukabil hususî af bahis mevzuu olunca cezayı düşüren sebeplerden bahsetmektedir. Bu suretle “ ceza davası suçdan doğar ” ve bu dava “ mahkûmiyet hükmü ” ile resmen tanınmış olur, kaidesine telmihde bulunmaktadır. Binaanaelyh bütün unsurları ile tekemmül etmiş bir suçun mevcudiyetini gerektiren bir halden ve cezanın infazını icap ettiren bir mahkûmiyetten bahsetmek doğru olur. Fakat asıl tereddüt de buradan başlanmaktadır. Ceza davasının suçdan doğduğu doğru mudur ? Ceza davasının mevzuuna hususiyetini veren vasıf acaba başka bir anda husule gelmemekte midir ?

7) Suçun işlenmesi ile, devletin ceza vermek hususunda subjektif hakkının ve suçlu için de cezayı çekmek mecburiyetinin husule geldiği bugün artık kolaylıkla kabul olunmaktadır. Bu hakda dahi şekle ait bir hal müşahede olunursa da bu hakkın esası siyasi - hukuki emniyet ile alâkalıdır. Ancak totaliter esaslara dayanan anlayışlarda bu hak tetkik edilebilir ve hukuk doğmatığında reddedilebilir. Çünkü devlet kendinde böyle bir hak görmekle, kendini organları vasıtasıyla, fakat hukuk sahasında kalarak harekete mecbur tutmaktadır. Bunun neticesi âmme davasının mutlak bir kanuniyete tabi oluşudur. “ Cezalandırmak Hukuku ” nu tanımayanlar ve devlete herhangi bir hukukî sınıra tabi olmaksızın “cezalandırmak iktidanı” nı tanıyanlar, diğer taraftan ferde hürriyet hakkını tanımaksızın onu devletin mutlak bir tâbii halinde telâkki ederler.

O halde suçdan ceza davası değil, devletin ceza vermek hususunda subjektif hakkı doğar. Ceza davası, esas bakımından, kazai görevi harekete geçirmek üzere, ittiham makamının, bazı suçları takip ile mükellef makamın bir memuriyet vazifesinden ibaret, bir çeşit büro işidir. Ceza davası, kazai faaliyetin harekete geçebilmesi için zarurî bir şarttır. Fakat suça bağlı bir şey değildir. Aynı şekilde ceza davası devletin cezalandırmak hususundaki subjektif hakkına da bağlı değildir. Bu dava, cezalandırma hakkının husule geldiğine dair bir iddiadır, ancak ceza da-

vası mahkûmiyet ile neticelenirse bu iddia tahakkuk etmiş sayılır. Rabita iddia ile dava arasındadır, suç ile dava arasında değil. Bu nokta nazara göre ceza davasının sukutu sebeplerinden değil, suçun sukutu sebeplerinden ; mahkûmiyetin sukutu sebeplerinden değil, cezanın sukutu sebeplerinden bahsetmek daha doğru olur. Türk Ceza Kanununun lâfzına bağlı kalmak istersek bile aksi neticeye varamayız. Çünkü ceza davasının düşmesi, suçun düşmesinin neticesidir. Suçun esası ortadan kalkınca artık vasıttadan da bahsedilmez. Davayı düşüren hakiki sebep kesin hükümdür. Bu hükmün beraata, mahkûmiyete, suçu düşüren sebeplere müteallik olması arasında fark mevcut değildir. Hüküm, subut değildir. Düşmüş bir suç dahi bir dava mevzuu olabilir, bu davanın beraat ile neticelenmesi suçun düşmüş olmasının subutudur.

8) Fakat “ suçun sukutu sebepleri ” tâbiri ile mükemmele ulaştığımızı inanmak yersiz olur. Bazı bakımlardan bu tâbir kusurludur ve gerçeğe uymamaktadır. Vukua gelen bir fiil olduğundan suçun tamamıyla ortadan kalkmış, yok olmuş sayılmasına maddeten imkân yoktur. Vukua gelmiş olan fiilin dış âlemden husule getirdiği tesir devam eder. Fiil, icabi veya selbi cephesi ile, sayısız beşerî hareketlerden teşekkül eden sosyal hayatın bir parçası haline gelmiştir. Olmuş bir şey, olmamış sayılamaz. Bu itibarla suçun sukut etmiş olduğundan bahsetmek mânasızdır.

Gariptir ki “ Sukut ” tâbirinden işlenmiş fiilin yok olması manasında bahsetmekle dahi maksat tamamıyla hasıl olmamaktadır. “ Sukut ” halinde, artık o suçun kat’î surette ve her türlü hukukî tesirden mahrum olarak hukuk dışına atılması kastedilmiş olmalıdır. Fakat bu çok kerre böyle olmamaktadır. Bu suretle suçun “ hukukî neticeleri ” ne atıfta bulunmak istediğim anlaşılmasın. Suçun hususî hukukda husule getirdiği neticeler, o suç sukut etse bile baki kalır, çünkü bu ayrı bir sahadır. Hukukî ve cezai gayrimeşruluk birbirinden farklıdır.

Meselâ İtalyan ceza kanununda bir kimsenin mükerrir sayılmasında, itiyadî veya meslekî suçlu addedilmesinde, suç veya cezayı kaldıran bir sebebi ihtiva eden mahkûmiyet dahi, nazara alınmaktadır (madde 106) O halde, ceza hukuku bakımından suç tamamıyla sukut etmiş sayılmamaktadır. Çünkü daha ağırca bir suçluluk sıfatını veya daha bariz bir tehlikelilik halini tayinde, sukut etmiş olmasına bakmaksızın suç nazara alınmaktadır. Eğer sukutu intaç eden sebep fiili bir “ hiç ” haline getiriyorsa, yok olanın herhangi bir netice tevhit etmesine de imkân olmaz. Halbuki sukut etmiş suç, güneş tutulması gibidir. Kenarlarından

daima ışık sızar. Suç, Devletin cezalandırmak hususundaki subjektif hakkı bakımından sukut etmiştir. Fakat fer'î cezaî neticeler husule gelmekte devam ederler. Bu itibarla suçun sukutu mefhumu, izafi bir mefhumdur.

İtalyan hukukunda, suçun işlenmediği veya suçun sanık tarafından işlenmediği veya fiil kanunen suç teşkil etmediği hallerde umumî af, be-
raat kararı verilmesine mâni değildir. (C. P. P. Cop. art. 152) Hattâ İtalya'da, bazı af kanunlarında affı kabul etmemek gibi usullere de tesadüf edilmiştir.

9) O halde suçu ve cezayı düşüren sebepleri haklı gösteren veya hiç olmazsa izah eden düşünce nedir ? Adaletin mutlaka tecelli etmesini, suçlunun mutlaka ceza görmesini gerektiren kefarete prensibine suç ve cezayı düşüren sebepler bir istisna mı teşkil etmektedir ?

Bu sualerin cevaplarını bulmak, an'anavi anlayışlara göre, kolay değildir. Buna mukabil Pozitivist anlayış kolaylıkla bir izah şekli bulmaktadır. Pozitivist anlayış failin tehlikelilik halinde azalma mefhumundan hareket eder. Suçlu artık cemiyet için tehlikeli değilse suç ve dolayısıyla ceza da sukut eder. Eğer tehlikeli ise, suç bahis mevzuu olmasa bile, emniyet tedbirine tabi tutulabilir. Fakat tehlikelilik prensibine değil, kefarete prensibine dayanan sistemler ve anlayışlarda meselenin çözümü güçtür. Eğer kefarete prensibini Kant'ın ileri sürdüğü mânada, kat'î emir mânasında anlayacak olursak suç ve cezanın sukutu sebeplerine yer vermeğe imkân yoktur. Fakat kefaretin, ceza verilmesinin sebebi olduğunu bilmekle beraber, bunun hududunun içtimâî zaruret ile de çizildiğini de bilmekteyiz. Kefarete dayanan, binaanaleyh haklı olan ceza, cemiyetin bekası için zarurî olduğundan tatbik olunur. Suçun takip edilmesinde ve suçlunun cezalandırılmasında böyle bir zaruret görülmediği hallerde, kefarete prensibinden vaz geçmek ihtiyatlı olur. Çünkü aksi takdirde kefarete prensibi, gerçek ile temasını kaybetmiş, platonik bir istek haline gelir. O halde suç ve cezanın sukutu sebepleri zaruret hudutları içinde cari bir adalet prensibine dayanır. Bu zaruret muhtelif zamanlarda, çeşitli sebeplerle ortadan kalkmış olabilir.

10) Son bir mesele de sukut sebeplerinin şumul ve istimalidir. Meselenin, kanun vaznı tarafından ihtiyatlı bir şekilde ele alınması lâzımdır. Ceza Hukuku cemiyet halinde yaşamının şartlarını teminat altına alır. Bu itibarla ciddi meseleler bahis mevzuudur. Suçun ve cezanın sukut sebeplerinde bir çeşit enflasyon yaratmak doğru olmaz. Bu sözle-
rimle bilhassa umumî affı kasdetmek istiyorum. Çünkü umumî af ceza hukukunun ciddiyet ve dürüstlüğünün miyandır.

İçtimai zaruret — yukarıda işaret ettiğimiz veçhile — kefarete prensibinin tatbikatını az veya çok tahdit eder. Bunun derecesini, sosyal, kültürel sebeplere ve her milletin inkişafına göre siyasi kuvvet tayin edecektir. Bu husus umumî bir şekilde cevaplandırılmaz.

II — Tezat fikri ve sukut sebepleri.

1) Suçu düşüren sebepler arasında şikâyetten vaz geçme ve ön ödemeye tesadüf etmekteyiz. Her ikisinin hususiyeti, bir ferдин iradesinin tezahüründen ibaret olmalıdır. Halbuki umumî afda, affın tesirlerini meclis tayin eder, zaman aşımında, zamanın geçmiş olmasına müsteniden kanunun iradesi ile suç düşer. Şikâyetten vaz geçme ile ön ödemede suçu (dolayısıyla âmme davasını) düşüren doğrudan doğruya ferдин iradesi ve ancak dolayısıyla kanunun iradesidir. Hiç şüphe yok ki alâka çekici bir hâdise karşısındayız. Bu husus ceza hukukçularının dikkat nazarını çekmektedir. Çünkü ceza hukukçuları, fert iradesinin ceza müesseselerini tâdil hususunda, onları sukut ettirmekte herhangi bir tesire sahip olamayacağına inanmaktadırlar. Çünkü ceza hukuku sosyal zaruretin tipik bir ifadesini teşkil eder. Ferдин iradesine bağlı bir ceza hukukundan ve ceza doğmatığından bahsetmek bugünkü ceza hukukunu temelinden yıkmak olur. Çünkü bugünkü ceza hukuku devletin egemenliğinin ifadesidir ve ceza kaideleri ahlâkî, siyasi ve iktisadi zaruretlerin neticesinde husule gelmiştir. Hak ve menfaatların ceza hukuku kaideleri ile himayesi objektif bir kıstasa tabi tutulmuştur ve bu hak ve menfaatların sahibi olan ferdlerin bunlar üzerinde hiç bir tasarruf hakları yoktur. Ceza hukukunu, medenî hukukdaki esaslara göre bina etmek cemiyet hayatının en üstün zaruret ve isteklerinden feragat etmek olur.

2) Bu işaret ettiğimiz hususlar ceza tekniğinin ön şartıdır, onun ana kaidesini, siklet merkezini teşkil eder. Fakat yine bunun içindir ki kaide istisnasız değildir. Bu kaide bugünkü ceza hukukunun ana hatlarını çizerse de her ceza müessesesinin ayrı ayrı ihdas sebebini izaha kâfi değildir. İnsan tefekkürü bir antinomiye dayanır, fikrin muayyen bir noktada tevakkuf etmeden evvel bir kutupdan diğere gidip gelmesi bir antinomi teşkil eder. Ceza hukukunda da hi antinomiye tesadüf olunur. Umumî dilde tezat diye isimlendirilen ve bazı sert mantıkî kaideleşme âmeliyeleri ile çatışma halinde olan bu âmeliye muayyen bir zaruretin ifadesidir. Her ne kadar ceza hukuku münhasıran kefarete fikrine müstenit ise de, pek çok kanunlarda suçlunun ıslahı ve önleme fikrinin ne-

ıtesesi olan hükümlere tesadüf olunmaktadır. “ Ceza ” ya karşı “ emniyet tedbiri ” kefarete ölçüsünün tam bir antitezi değil midir ?

Manevî mes'uliyet hallerinde karşı objektif mes'uliyet halleri dermeyan edilmektedir. Objektif mes'uliyette her türlü manevî suçluluk ihmal edilmekte ve mes'uliyet fikri objektif bir illiyet bağının mevcudiyetine istinat ettirilmektedir. Böyle bir mes'uliyet kusursuz cezayı kabul eden bir mantığa müncer olmuyor mu ? Ceza hukukunda da bir antinominin mevcut olduğunu gösterecek misalleri çoğaltmak mümkündür. Sistemin, mantıklı bir tezada dayandığı söylenebilir. Çünkü hukuk, mücerret bir mantık değildir, gerçeğin hizmetinde kategorilerin nizama konulmasıdır.

3) Bu antinomi, ceza hukukunun âmmeye tanıtılması kıstası ile de alâkalıdır. Bu kıstas tarihi sebeplerle izah olunabilir. Ceza Hukukunun tarihçesi bakımından hususî hukuk menşeli olduğu ve suçun, hususî hukukça da gayri meşru sayılan fiillerden ayrılan bir kısımdan ibaret bulunduğu malumdur. Hukukî ve cezaî zararın tefriki oldukça güçtür. Mühim olan ferdin ferdi hak ve menfaatlerinden faydalanmak imkânından mahrum edilmiş olmasıdır. Meselâ hırsızlıkta malı çalınanın ihmal edilerek suçun mağduru olarak sadece devletin kabulü sadece dogmatik kıstaslarla iş görmek ve gerçeğe ehemmiyet vermemek olacaktır. Her suçun mağduru devlettir, diyen dogmatik bir inşa, mücerret bir anlayıştır. Fakat aşikârdır ki hırsızlık suçunun vehametini devlet hissetmeden çok evvel, suçun zararını malın sahibi olan hisseder. İşte burada da dogmatik müşahedelerle gerçek arasında bir tezat, bir çatışma mevcuttur. Görülüyor ki böyle hallerde hususî hukuka dahil zarar fikri tamamiyle yok olmuş değildir. Ferdin, ceza hükümleri ile himaye ettiği hak ve menfaatlerinden feragat edemeyeceği ceza hukukunda umumî bir kaidedir. Cezaî himayenin doğrudan doğruya olan tesiri suçlardan müteessir olanın zararı menfaatlara taallük ederse de buna rağmen zararın bu hak ve menfaatlardan feragata onlar hakkında bir tasarrufta bulunmağa hakkı yoktur. Fakat istisnai olarak, hak sahibinin rızası ile bazı fiiller suç olmaktan çıkar.

Biraz daha ileriye gidelim : Mesele, pek çok hallerde maziye değil, geleceğe matuftur. Mesele şöyle vaz'edilbilir : Cezada Kanun vazı, ferdi iradelerin ceza sahasına sızmasına mutlak surette mâni olmak zorunda mıdır ? Hukuk ve bilhassa ceza hukuku sosyal sulh ve sükûnu ve dolayısıyla fertlerle cemiyet arasındaki sulh ve sükûnu da temin etmek mecburiyetindedir. Hiç şüphe yoktur ki cemiyet fertlerin mihaniki bir toplama değildir. Fakat cemiyet âhenkli bir toplam hali arzeder. Hukukî

totaliter anlayış ile siyasi totaliter anlayış arasında kısa bir mesafe mevcuttur. Anlayışlı ve ileri görüşlü bir ceza kanun vazı, ceza hukuku sahasında da fert iradesine yer vermek zorundadır. Bu Demokratik ceza hukuku anlayışının mesnetlerinden biridir. Bu anlayışı bertaraf etmezsiniz, fert gerçeği ihmal edilemez.

4) Ferdin iradesine ceza hukukunda yer vermek suretiyle husule gelen mübâyenetin başlıcalarından biri de hak sahibinin iradesine değer verilmiş olmasıdır. Fakat bu hususta fazla durmayacağız. Çünkü bu irade bir sukut sebebi değildir. Bu iradenin sukut sebebi olmadığı hususunda tam bir mutabakat vardır. Hak sahibinin iradesi fiili meşrulaştırılan bir tesiri haizdir. Hak sahibinin, o hakkından vaz geçmesi suretiyle husule gelen tasarruf muamelesi hukukî menfaatlara zarar verilmiş olması fikrini ortadan kaldırmış olur.

5) Fert iradesine yer verilmesi suretiyle husule gelen mübâyenet, bazı suçların takibinin şahsî şikâyete bağlı olması şeklinde tezahür etmektedir. Fakat hemen şunu söyleyelim ki, kanaatımıza göre, hak sahibinin rızası ile şahsî şikâyet arasında irtibat mevcut değildir ve bu sebeple maddî ceza hukukuna dahildir. Mağdurun şahsî şikâyeti ise, rızanın fiili suç olmaktan çıkaramadığı hallerde dahi kanunen artan bir şeydir. Bazı suçların şikâyete bağlanmasını kanun âlenî bir davanın o şahsa verebileceği zararı önlemek maksadı ile nazara almıştır. Şahsî şikâyet usule müteallik olmak vasfındadır. Kanun vazı, haddizatında savcıya ait olan bir davanın açılmasının uygun düşüp düşmeyeceği hususunda, mağdurun bir çeşit hakemliğine müracaat etmiştir. Filhakika şahsî şikâyetin usulî evsafıta bir müessese olduğu fikri çok tetkik edilmiştir. Fakat bizim kanaatimize göre halen İtalya'da mer'î kanunlara göre şikâyetin mahiyeti tamamiyle bir usul muamelesi mahiyeti arz etmektedir. Bu suretle ferde, ceza davası üzerinde tasarruf hakkı tanınmış ve bu suretle şikâyet bir "dava şartı" haline gelmiştir.

6) Şikâyetten vaz geçmeye gelince : bu da suçu düşüren sebeplerden biridir. Mer'î İtalyan kanunu buna "suçu düşüren sebep", diğer kanunlar ise "Ceza davasını düşüren sebep" ismini vermişlerdir. Fakat "Ceza davasını düşüren sebep" tâbiri tercih edilse dahi, bu esasa müessir sayılamaz. Çünkü şikâyetten vaz geçme usul sathını aşmış, suç ve cezaya taşın bir tesire maliktir. Bazı hallerde şikâyetten vaz geçme mahkûmiyet hükmünün tefhiminden sonra da mümkün olduğuna göre, şikâyetten vazgeçmenin "ceza davasını düşüren sebep" diye isimlendirilmesi mânadan mahrum kalmaktadır. Çünkü hükim ile, bahis ko-

nusu suç bakımından, dava nihayete ermiştir. Şikâyetten vaz geçme bir usul meselesi değil, maddi ceza hukuku meselesidir. Çünkü vaz geçme suçun mevzuunu teşkil eden menfaatlere müessirdir. Ceza davasına olan tesiri fer'idir. Şikâyetten vaz geçmenin, şikâyet hakkından ferâğat mefhumu ile karıştırılmaması icabeder. Bu ferâğat daha ziyade usule tealuk eder.

O halde şikâyet ile şikâyetten vaz geçme arasında mahiyet birliği yoktur. Bunun böyle olması da tabiidir. Çünkü ancak suça bilhassa müessir olabilen bir sebep ceza davasını ortadan kaldırabilir. Madem ki, suçun sukutu, suçtan zarar gören şahsın zimmi veya sarîh iradesinden husule gelmektedir, o halde fert iradesine kanunun suç mevzuunda dahi, bir tesir tanıdığı sahadayız demektir.

Bununla beraber hak sahibinin iradesinin tesir sahası ile şikâyetten vaz geçmenin tesir sahasının aynı olduğunu iddia etmek istemiyoruz. Bu iki müessesenin müşterek pek çok tarafları mevcuttur. Fakat bazı suçlar hakkında hak sahibinin rızası (cinsi hürriyet suçları) tesir icra edemezse de şikâyet aranmakta, şikâyet edildikten sonra da vaz geçme mümkün olmamaktadır.

Hiç şüphe yok ki, şikâyetten vaz geçme, ceza hukukunun tekâmülünde bir mübayenet olarak mütalâa edilebilir. Malûm olduğu veçhile, şikâyetten vaz geçme, onu kabul etmiyen sanığa tesir etmez. Bu demektir ki, vaz geçmenin muteber olabilmesi için iki fert iradesinin birleşmesi şarttır. Şüphesiz böyle bir müessesede eski diyet fikrinin tesiri vardır. Fakat sistem bakımından mahzuruna rağmen tatbikatta sağladığı fayda bakımından bu müessesenin muhafazasında zaruret mevcuttur.

7) Ön ödemeye gelince : Kabahat sahasına münhasır olsa bile burada da bir fert iradesi bir suçu düşürmektedir. Her ne kadar muayyen bir miktarda parayı ödemek teklifi kanunun tatbiki için bir şart gibi gözükmekte ve bu suretle yine Devletin iradesi hüküm sürmüş gibi gözükmekte ise de, böyle bir anlayış tamamiyle şeklidir ve gerçeğe uymamaktadır. Haddizatında bu suretle fiilin cezaen gayri meşru olan vasfı ortadan kalkmaktadır. Ön ödeme müessesesini tarihi ve doğamatik sebeplerden ziyade ceza usulündeki ekonomi fikri izah edebilir. Çünkü ön ödeme bir taraftan Devleti zaman ve masraf israfından korunmakta ve diğer taraftan Hazineye irat temin etmektedir ki, bu husus bilhassa Maliye nazırını pek memnun etmektedir.

8) Hülâsa şeklinde olsa bile söylediğimizden şu neticeye varabiliriz: Bir bakıma mübayenet, mantıkî olmak isteyen bir sistem için bir ka-

ışıklık anı teşkil ederse de hukukun sadece mantıktan ibaret olmadığını, hukukta tarihin, siyasetin ve gerçeğin hissesi bulunduğunu unutmamak lâzımdır. Böyle olunca meselenin görünüşü değişmektedir. Çünkü ahenksiz gibi görünen şey, hayatın kendisi, terakkinin, sulh ve sükûnun ve dolayısıyla hürriyetin mümeyyiz vasfıdır.

III — AF

1) Suçun ve cezanın (veya ceza davası ve mahkûmiyetin) sukûtu sebepleri arasında, başda gelen sebep hiç şüphe yoktur ki, "umumî af" dır. Sukût sebeplerinin tarihçesi bakımından da ilk rastlanan yine umumî afdır. Umumî af her memleketin mevzuatınca bilinen bir müessesedir. Tamamiyle şekle bağlı doktrin mefhumlarının tesiri altında 18. ci asrın sonları ile 19. cu asrın başlarında, bazı memleketlerin kanunlarından umumî affın sukût sebepleri arasından çıkarıldığı görülmektedir. Bunun sebebi, Devlet reisinin iradesinin müdahalesi ile bir ceza kanununun müessiriyetini ortadan kaldırmanın haksızlığı ve izahsız kalması idi. Kanun, yasama erkinin iradesi olduğuna ve bir hukuk Devletinde, şartları mevcut ise kanunun mutlaka tatbiki gerektiğine göre, icab eden yerde onun tatbikine mâni olmak bir kanun düzeni rejiminin aleyhinedir. Bu düşüncelerdir ki, 1791 Fransız Kanunu Kralın af yetkisini kaldırmıştı.

2) Böyle bir durum tipik bir rasyonolizmdir. Bu rasyonolizime göre, Kanun tatbikinde istisna kabul etmiyen bir değerdir. Kanun umumî iradenin ifadesidir. Ferdi bir irade ile (Devlet reisinin iradesi ile) tatbikden alıkonamaz. Bu hukuka has bir hususiyettir. Bilhesap bir rasyonolizim anlayışında umumî af gayri mantikî gözükmemektedir. Kanun önünde herkezin eşit olması prensibi, her ne olursa olsun ihlâl edilmemelidir.

Umumî af ve diğer merhamet muamelelerine (ferdi ve ferdi olmıyan özel af) muhalefet eden rasyonalist cereyanlar, tethiş vasıtası olmaktan kaçınan ve kefarete, adalete müstenit bir mevzuata dayanır. Kefarete müstenit adalet insan şahsiyetinin tabii haklarını tanıyan adalettir. Bu durum kollektif vicdanda itimat kazanır ve böyle bir adalet anlayışı için affa yer vermeğe lüzum yoktur. Beccarianın dediği gibi cezalar hafifleştikçe af daha az zaruri hale gelir. Cezaları hafif ve dava usulleri intizamlı memlekette affa da lüzum yoktur. Eski ve zalimane ceza ve usul sistemleri aydın kişileri, daha az zararlı bir fenalık olan affı kabule sevk etmektedir. Halbuki âdil bir hukuk rejiminde af, kamu düzeni için çok zararlıdır.

3) Siyaset ile hukuka aynı zamanda dayanan rejimlerde kanunun

evvelden mevcut oluşu, kanunun yeknesak tefsir ve tatbiki bir ihtiyaç olarak hissedilmez. Böyle rejimlerde kanun, yargıç için basit bir direktiften ibarettir ve yargıç bu direktiflerin tatbikinde yürütme erkinin de nufuzuna tâbidir. Bu itibarla bu çeşit rejimlerde umumî af, sistemden ayrılmak mânasını tezammun etmez, sadece hükûmetin takip ettiği siyasetin basit bir vasıtasından ibarettir. Siyasî cereyanlar, muayyen fiilleri o günün siyasetine göre zararlı addetmezlerse bu vasıtaya müracaat ederler. Çünkü umumî affın ceza evleri mevcudunu azalmak, davaları bitirmek gibi faydaları vardır. Bu suretle kanunilik prensibi yerine takdir kaim olmakta ve siyasî kuvvet serbestçe hareket edebilmektedir.

4) Meselenin modern demokratik zaviyeden de tetkiki icabeder. Modern demokrasi rejimi her şeyden evvel insan şahsiyetinin vakarna dayanır. Demokratik rejimlerde mevzuat gayri insanî hükümlerden uzak kalmalıdır. Şahsiyet mefhumunun tesiri altında modern mevzuat, kefarete kıstasını ceza doktrin ve tatbikatının merkezi sikleti haline getirmek suretiyle gayri insani cezaları ve gayri insanî infaz şekillerini ilga etmiştir. Bunun şerefi kılasik mektebe aittir. Bu mektep ceza hukukuna insanlaşma yolunu açmıştır. Fakat aynı şey Pozitivist mektep için söylenemez. Her ne kadar Pozitivist mektebin kriminoloji sahasındaki hizmetleri inkâr edilemezse de, siyasî bakımdan bu mektebin Marksist doktrinden mülbem olduğu ve bu itibarla antidemokratik bir cereyan sayıldığı aşikârdır. Pozitivist mektebin damgasını taşıyan suçlunun tehlikelilik hali mefhumu, totaliter rejimlerin, her türlü müfrit fiillerini meşru göstermeğe ve fert hürriyetlerini yok etmelerine hizmet etmiştir.

Demokratik ceza hukuku “insani” bir ceza hukuku olduğuna ve her türlü zulümden kaçındığına göre, Demokratik ceza mevzuatında umumi affa ve diğer merhamet muamelelerine yer vermek bir tezat değil midir?

Bu sorunun cevabı mevcuttur. Demokratik ceza hukuku kefarete fikrine dayanmakta ise de, adalet kıstasına da sıkı sıkıya bağlıdır. Bu kıstas, suçların vehameti ile onlara verilecek cezaların ağırlığı arasında bir nisbet arar. Bu nisbet mücerret bir şekilde tayin olunabilir. Mücerret takdir amelîyelerinde asgarî adalet mevcuttur. Fakat asgarî adalette azamî haksızlık ta bulunabilir. Mücerret adalet düzensizlik doğurur. Bu mahzuru gidermek için adalet, hakkaniyet ve nasafet ile tadil edilmelidir. Hakkaniyet ve nasafet her hâdisenin hususiyetine göre müşahhas hale gelir. Hukukun hayat ile bağlılığı umumiyetle hakime “takdir hakkı” tanımakla sağlanmaktadır. Fakat hukukun hayat ile bağlılığı fevkalâde yollarla sağlanmak “af” ile mümkün olur. Bu mânada af, hukuku hayata intibak ettirmek amelîyesidir. İnsan ve tarih dışı hukuk yoktur, hukuk platoik bir

fikrin tatbikatı da değildir. Hukuk hayatın, sulh ve sukûnun, ilerlemenin emrindedir. Affı talep hakkından, demokratik rejimlerden vatandaş mahrum edilmez. Ceza hukukunun hakikaten insanî olmasını istiyorsak, ondan affı kullanması imkânını almamalıyız. Cezaî tethiş ve cezanın zayıflaması, her ikisinden de kaçınmak icabeden iki kutuptur. Bu sebeble umumî ve hususî aflar büyük bir ihtiyat ile kullanılmalıdır. İhtiyat herkesten ziyade siyaset adamları için zaruridir.

5) Umumî affı kim ihdas etmelidir? Münakaşalı bir mesele. Bu soru alin cevabı, affı ihtiva eden muamelenin hukukî mahiyeti hakkında kanaata bağlıdır. Umumî af, yürürlüğe girmeden evvel işlenmiş olan fiiller hakkında ceza kanununun ademi tatbikidir. O halde umumî affı ihtiva eden muamele kanun kuvvetindedir. Devlet reisinin kanun iradesi sayıldığı rejimlerde umumî affın Devlet reisi tarafından isdarı doğrudur. Modern anayasa devletlerinde bu böyle değildir. Meselâ İtalya'da Cumhuriyetçi ve demokratik anayasadan evvel umumî af dahi Kralın imtiyazlarından ve bir emirane ile ihdas olunurdu. İtalya'da 1947 senesinde kurucular meclisinde bu husus uzun uzadıya münakaşa edildi ve bugün huzurunuzda konuşmak şerefine nail olan şahsın teklifi üzerine anayasanın 79. cu maddesi kaleme alındı. Bu maddeye göre "Meclislerin çıkardığı selâhiyet kanunlarına müsteniden Cumhurbaşkanını umumî ve hususî af ısdar eder" Af selâhiyet veren bir kanuna (Parlâmentonun iradesine) ve diğer taraftan Cumhurbaşkanının kararnamesine dayanmaktadır. Bu suretle affın Devlet reisinin iradesinden neş'et ettiği yolundaki an'anede muhafaza edilmiş olmaktadır. Fakat şunu da söyleyelim ki, Cumhurbaşkanına selâhiyet veren kanun affın bütün teferruatını tayin eden bir kanun değildir, kanun sadece umumî mahiyetteki kıstasları tesbit eder, bu kıstasların tatbikatı kararnamededir. Yine bu usul sayesinde ki, umumî af kanunlarının parlâmentoda uzun uzun münakaşası önlenmiştir. Bu çeşit münakasaların cemiyet nizamı için tehlikeli olduğu malûmdur. Yine bu suretledir ki, parlâmentonun siyasî mahiyette olmak üzere çizdiği umumî hatların Devlet başkanı tarafından, hukukî cephe-den tasrihi imkânı sağlanmış olmaktadır. Fakat tecrübe ile sabit olmuştur ki, parlâmentoda af tasarımları üzerindeki tartışmalarda bu hususa pek de riayet edilmemektedir. Parlâmento çok kere teferruata gitmekte ve bu suretle Cumhurbaşkanını selâhiyetini asgariye indirmektedir. Kurucular meclisinin gayesi affın teskin edici bir vasıta olması idi. Fakat tatbikatta münakaşa ve tefrika yaratmakta ve sulh ve sukûnun aleyhine olmaktadır.

6) Bazı memleket kanunları umumî affı tam ve tam olmıyan diye ikiye ayırmaktadırlar. Birinci çeşit olan umumî af muhakemeden veya

kesin hükümden evvel müdahale etmiş olandır. İkinci çeşit, kesin hükümden sonra husule gelendir. Umumî af fiilin suç olmak vasfını ortadan kaldırdığına göre, tam ile tam olmyan umumî af arasında bir mahiyet farkı olamaz. Fakat kanun vazı daima kat'i bir mantık kaidesine uygun hareket etmemektedir. Mer'i İtalyan kanunu, kesin hükümden evvelki umumî affı suçu düşüren, kesin hükümden sonrakini de sadece cezayı düşüren bir sebep saymıştır. Mer'i İtalyan ceza kanununun 151. ci maddesine göre, umumî af, suçu kaldırır ve eğer mahkûmiyet hükmü kesinleşmiş ise, bunun infazını ve fer'i cezalarını düşürür. Halbuki 1889 kanunu bilâkis 86. cı maddesinde umumî affın ceza davasını, ve bütün cezai neticeleri ile birlikte mahkûmiyeti kaldıracağı ve infazı da durduracağı yazılı idi. Yani 1889 kanunu zamanında tam ve tam olmyan umumî af tefriki sadece doktrinde mevcuttu, tatbikatta husulê getirdikleri neticeler arasında bir fark yoktu. Halbuki mer'i kanuna göre, tam olmyan umumî af asli cezalar ile fer'i cezaları düşürür ise de, mahkûmiyetin cezai neticelerini olduğu gibi bırakmaktadır. Bu cezai neticeleri fer'i ceza mahiyetini taşımaları bile suçlunun şahsı üzerine cezai mânada el konulmuş demektir.

7) Umumî af kararname, yürürlüğe girmezden evvel, işlenmiş olan suçları ilga eden kanun hükmündedir. Bu sebeble 1889 kanunu zamanında bile affı reddetmek hakkının mevcut olmadığı ileri sürülmekte idi. Maino'ya göre, umumî af, siyasî bir muameledir, bazı fiillerin unulmasını gerektiren bir âmmen menfaatinin müsteniden af çıkarılır, bu itibarla hususî menfaatinin bu sahada tesiri olamaz.

İşte bu mülâhazalarla umumî af, gayri kabili red sayılmakta idi. Fakat bu çok sert prensip İtalyan mevzuatında pek çok istisnalarla karşılaştı. Çünkü kendisi hakkında otomatik olarak umumî affın tatbiki bazen sanığa çok büyük zararlar veriyordu. İlk istisna 1946 (No: 4) tarihli Cumhurreisi kararnamesinin 6. cı maddesinde yer aldı. Bu kararname 1946 referandumu neticesinde Cumhuriyetin ilânı münasebetiyle çıkarılmıştı. Kararnamenin mezkûr maddesi sanığa umumî affın kendisine tatbikini red etmek ve muhakemesini istemek hakkını serahaten tanyordu ve bu suretle sanık kendisi için bir "menfaat" değil de zarar" verecek olan bir affı bertaraf edebiliyordu.

İkinci istisna Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 152 inci maddesinin 2. fıkrasında yer almaktadır. Bu hükme göre, suçu düşüren bir sebebin husule gelmiş olmasına rağmen, suçun işlenmemiş olduğunu veya suçun o sanık tarafından işlenmemiş bulunduğunu gösteren aşikâr

deliller mevcut ise, veya fiil kanunun suç saydığı hareketlerden değilse, hakim, davanın esasına hüküm ile sanığı beraat ettirir.

Bu suretle cemiyet menfaati için feda etmek mecburiyeti bertaraf edilmiş olmaktadır. Aksi takdirde sanık masum değil affa uğramış bir suçlu şüphesini bir türlü silemeyecektir.

8) Bir suç yalnız cezaî değil, hukukî neticeler (zararın tazmini mecburiyeti) ve idari neticeler de tevhit eder. Bazı kimseler, umumî affı, suçun hukukî neticelerine de teşmil etmek istemişlerdir. Fakat affın, merhamet hareketi olması vasfından böyle bir sonuca varmağa imkân yoktu. Hukukî kusur ile cezaî kusur arasındaki münasebet sadece aynı fiile istinat etmiş olmalarındandır. Aralarında fiil - netice münasebeti mevcut değildir.

Suçun cezaî neticeleri ile idarî neticeleri münasebeti hakkında da aynı şeyi söylemek doğru olur. Umumî affa uğramış bir suç dahi bir tehlikenin emaresi olmak vasfını taşır ve umumî af bu emareyi ortadan kaldırmış olamaz. Mantığa uygun gelen şey, her zaman gerçeğe uygun düşmemektedir. Bu itibarla İtalyan kanununda umumî af itiyadi mesleki ve temayüli suçlara tatbik edilmez. Çünkü bunlar sosyal tehlikenin en bariz şekilleridir. Buna mukabil (madde 210.) suçun düşmesi emniyet tedbirlerinin tatbikine de mâni olur, bunların infazını durdurur. Fakat mantıken, sosyal tehlike mahiyeti ile alâkalı herşeyin affın şumülü dışında kalması icab ederdi.

9) Umumî af problemi ferdi olmayan hususî af ve ferdi hususî af mevzuu ile alâkalıdır. Hattızatında umumî af ve ferdi olan ve ferdi olmayan hususî aflar "İndulgentia Principis" in tezahürlerinden ibarettir. Halen Devlet Reisine bırakılmış yegâne af yetkisi ferdi hususî afdır ki, muayyen bir fert nazara alınarak ihdas olunur ve sadece cezayı kaldıran veya daha hafife çeviren afdır. Ferî cezaları ve mahkûmiyetin cezaî neticelerini de kaldırmaz. Ferdi olmayan hususî af ise, tesirleri bakımından, ferdi hususî af'a benzer, fakat muayyen bir katogori mahkûma teşmil edilmiştir. Bu itibarla da umumî afda olduğu gibi parlâmento tarafından isdar edilmiş bir selâhiyet kanununa lüzum vardır.

10) Teferruata inmeden şöyle bir neticeye varmamız mümkündür: Modern bir ceza hukuku bahis mevzuu müesseselere yer vermelidir. Çünkü bunlar kefarete müstenit âdalet kıstasının tesirlerini itidale sevk edici müesseselerdir. Çünkü kefarete müstenit adalet kıstası iyi tatbik edilmezse sosyal düzensizlik tevhit eder. Hukuk, hakkaniyet ve nesafete, dayanır, fakat hakkaniyet ve nesafet bir romantizm veya hissi bir insanlık duygu-

su değildir. Hakkaniyet ve nesafet âhlaki, sosyal ve siyasi gerçek karşısında bir değer hükmünü gerektirir ve bu itibarla da bir terakki ve sükûn vasıtasıdır. Eğer bir umumî af, sulh ve sükûnu getirebiliyorsa, iyi karşılanmalıdır, fakat siyasi ihtiraslara vasıta oluyorsa aynı şekilde karşılanamaz. Umumî affın meşrutiyeti ve izahı, kamu düzenini ve cemiyetin sulh ve sükûnunu, sağlaması ve ihtiyatlı kullanılmış bulunmasındadır.

ANAYASAMIZIN UMUMİ ESASLARI
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NİN KURULUŞ VE VAZİFELERİ

Birinci Bölüm

B. M. MECLİSİ'NİN AZALARI VE İÇ TEŞKİLATI

BİRİNCİ KESİM

B. M. MECLİSİ AZALARININ DURUMLARI

- I) Milletvekillerinin hukukî ve fiilî durumları :
- A) Milletvekillerinin hukukî durumları,
- 1) “ Milletvekilliği ” sıfatının iktisabı ve ziyası :
- a) “ Milletvekilliği ” sıfatının iktisabı.
- b) “ Milletvekilliği ” sıfatının ziyası :
- 1 — Teşriî devrenin nihayet bulması,
- 2 — Seçimlerin tecdidî
- 3 — İstifa
- 4 — İskat edici sebeplerin zuhuru
- aa) Memuriyet kabulü
- bb) Meclise devamsızlık,
- cc) Kanunî mahcuriyet
- dd) Vatan hayinliği ve yiyicilik suçlarını irtikâp
- ee) Anayasanın 12 ci maddesindeki suçlarla mahkûmiyet
- 2) B. M. Meclis azasının tazminat (tahsisat ve harcırah) ve emeklilikleri :
- a) B. M. Meclisi âzasının tahsisat ve harcırahi
- 1 — Tahsisat ve harcıraha istihkak kesbetme
- b) Milletvekillerinin emekliliği,
- B) Milletvekillerinin fiilî durumları,
- 1) Teşriî imtizaçsızlık,
- a) Mahiyeti, gayesi,

İKİNCİ KESİM

B. M. MECLİSİNE VE AZALARINA TANINMIŞ HAK
VE İMTİYAZLAR

- I) B. M. Meclisine, bir Anayasa organı olmak itibarıyla tanınmış hak ve imtiyazlar :
- A) B. M. Meclisi'nin kendi Riyaset divanı seçmesi,
B) Müzakerelerin ânenliği ve gizliliğine, zabıtların neşredilip edilmeyeceğine karar vermek,
C) İç Tüzük'ün yapılması
D) İç disiplinin tanzimi
- 1) Meclis Reisi tarafından takdiren verilecek cezalar,
2) Meclis Reisinin teklifi üzerine Meclis tarafından verilecek cezalar,
- II) B. M. Meclisi âzalarına tanınmış hak ve imtiyazlar
- A) Teşriî muafiyet
- 1) Sorumsuzluk (Teşriî mesuliyetsizlik)
2) Dokunulmazlık (Teşriî masuniyet)
- a) Dokunulmazlığa yöneltilen tenkitler.
b) Dokunulmazlığın devam müddeti ve kaldırılması
- 1 — Dokunulmazlığın kaldırılması
- aa) Dokunulmazlığın kaldırılmasını gerektiren haller
bb) Dokunulmazlığın kaldırılmasında takip olunan usul,
cc) Dokunulmazlığın kaldırılmasının (veya kaldırılmamasının) neticesi.

ÜÇÜNCÜ KESİM

B. M. MECLİSİ'NİN TOPLANMASI, İÇ TEŞKİLÂTI, VE
ÇALIŞMALARI

- I) B. M. Meclisinin dönem ve toplantıları ;
II) B. M. Meclisinin İç Teşkilâtı,
A) B. M. Meclisinin Riyaset Divanı (seçimi, vazifeleri) :
B) Komisyonlar ve komisyonların kuruluşu,
1) Daimî komisyonlar,
a) Komisyon reisinin seçimi
2) Geçici komisyonlar (Karma komisyonlar)

III) B. M. Meclisinin teşriî çalışmaları

A) Kanunların hazırlanması

- 1) Kanun metinlerinin B. M. Meclisine getirilmesi
 - a) Kanun tasarıları - kanun teklifleri
- 2) Kanun tasarı ve tekliflerinin B. M. Meclisinde tetkik safhası,
 - a) Komisyon çalışmaları,
 - 1 — Komisyonların çalışma usulleri
 - b) Tasarı ve tekliflerin karara bağlanması safhası
 - 1 — Tasarı ve tekliflerin Meclis gündemine alınması
 - aa) Umumi görüşme safhası (Birinci görüşme safhası)
 - bb) Tasarı ve tekliflerin maddelerinin görüşülmesi safhası (ikinci görüşme safhası)
- a-) Maddelerin müzakeresi sırasında tâdil teklifleri
- c) Tasarı ve tekliflerin B. M. Meclisinde oylama safhası
- 3) Kanunun tasdik, neşir ve ilânı safhası.

B) İstisnaiyet, müstaceliyet ve öncelik halleri.

- 1) İstisnaiyet hali
 - a) Esas Teşkilât Kanunumuzun 26 cı maddesiyle derpiş edilen anlaşmalar ve sözleşmeler,
 - b) Bütçe kanunu ve bütçe kanunu ile ilgili kanunlar
 - c) Cumhurbaşinin yeniden görüşülmek üzere B. M. Meclisine iade edeceği kanunlar
 - d) Esas Teşkilât Kanununda yapılacak tâdiller
 - e) Hakkında müstaceliyet kararı alınmış tasarı veya teklifler
- 2) Öncelik (takdim) hali,
 - a) Müstaceliyet ve öncelik hali

C) B. M. Meclisinin kararları,

IV) B. M. Meclisinin umumî içtimaları ve karar ittihaz şekilleri

A) Birleşimler ve gündemin tanzimi

1) Gündemin tanzimi

B) Umumî müzakerelerin açılması ve oylama

1) Umumî müzakerelerin açılması

- a) Umumî müzakerelerde Komisyonların rolü
- b) Müzakeresiz oylamalar;

2) Oylama ve oylama usulleri

- a) Gösterme oyu
- b) Açık oy
- c) Gizli oy

3) Karar nisabı

DÖRDÜNCÜ KESİM**B. M. MECLİSİNİN VAZİFE VE SELÂHIYETLERİ**

- I) Kanun yapmak, kanunları tâdil, tefsir ve ilân etmek,
- II) Mali selâhiyetler
 - A) Bütçe kanununun hususiyetleri ve hazırlanması usulü,
 - 1) Bütçe kanununun hazırlanması
- III) Beynelmîlel münasebetlere taallûk eden işleri görmek
 - A) Devletlerle mukavele, muahede akdi
 - B) Harp ilânı, mütareke, sulh akdi
- IV) Hükûmeti murakabe etmek
 - A) Sual
 - B) İstizah (Gensoru)
 - C) Meclis tahkikatı (Meclis soruşturması)
- V) Kazai selâhiyetlerle ilgili işler,
 - A) Umumî ve hususî af ilânı
 - 1) “ Af ” müessesesinin lüzumluluğu,
 - a) Af talebi için B. M. Meclisine müracaat.